

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Гуртієва Людмила Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЧАТОК СТАДІЇ
ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КПК
УКРАЇНИ (В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЮРИДИЧНОЇ
ВИЗНАЧЕНОСТІ)**

Належне законодавче врегулювання процесуального порядку стадії підготовчого провадження (в тому числі, початку вказаної стадії) є гарантією реалізації права на справедливий суд [1, ст. 6 та ін.]. Крім того, за ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) [2] забезпечення належної правової процедури є одним із завдань кримінального провадження.

Юридична визначеність (яка є обов'язковим елементом поняття «верховенство права»), серед іншого, «вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишалися передбачуваними <...>» [3, п. 58; 4, п. 46 ін.].

Системний аналіз положень КПК дозволяє дійти висновку, що в ньому недостатньо чітко та послідовно врегульовано питання: у зв'язку з надходженням до суду яких видів підсумкових рішень стадії досудового розслідування починається підготовче судове провадження. Зазначимо, що частково вказане питання ми вже розглядали [5, с. 409-413; 6, с. 185-191 та ін.], проте оновлення

законодавства [7 та ін.] обумовлює необхідність його уточнення.

За ч. 1 ст. 314 КПК суд призначає підготовче судове засідання «після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності <...>». У п. 3 ч. 1 та ч. 9 ст. 615 КПК («Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану») також йдеться про закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Отже, ані у ч. 1 ст. 314 КПК, ані у ст. 615 КПК не вказано, що підготовче провадження починається та здійснюється у зв'язку з надходженням до суду клопотання прокурора про закриття кримінального провадження. Водночас, вказане клопотання прокурора є одним із підсумкових рішень стадії досудового розслідування, яке направляється до суду (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК). Таке процесуальне рішення прокурор приймає за наявності підстав, передбачених :

- п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК («не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, *крім випадків* <...>»), що зазначено у абзаці четвертому ч. 4 ст. 284 КПК), та

- п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК («втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння», а підозрюваний заперечує

проти закриття кримінального провадження з вказаної підстави), що зазначено у ч. 2 ст. 479-1 КПК.

За наявності підстав, передбачених п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК та п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК рішення про закриття кримінального провадження приймає тільки суд (п. 1-1 та п.1-2 ч. 2 ст. 284 КПК).

Звернемо увагу, що ч. 1 ст. 284 КПК, яка визначає підстави закриття кримінального провадження, було доповнено пунктом 3-1 згідно із Законом України № 2617-VIII від 22.11.2018 р. та Законом України № 187-IX від 04.10.2019 р., а пунктом 4-1 - Законом України № 2810-IX від 01.12.2022 [7]. Крім того, Законом України № 2810-IX від 01.12.2022 р., серед іншого, було внесені зміни до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК : доповнено, що досудове розслідування закінчується направленням до суду клопотання про закриття кримінального провадження. За наявності підстави, передбаченою п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК порядок закінчення досудового розслідування та подальшого судового провадження врегульовано у главі 36-1 КПК. Проте за наявності підстави, передбаченою п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, такий порядок взагалі не врегульовано (попри наявності у КПК такої підстави закриття кримінального провадження судом вже більше п'яти років (!?), що не відповідає принципу юридичної визначеності).

На наш погляд, у КПК необхідно закріпити :

- у ч. 2 ст. 283 КПК як самостійну форму закінчення досудового розслідування - звернення прокурора до суду з *клопотанням про закриття кримінального провадження* [5, с. 411]. Такий підхід є, *по перше*, цілком логічним, оскільки у ч. 2 ст. 283 КПК вказані підсумкові рішення досудового

розслідування, які прокурор направляє до суду, проте клопотання про закриття кримінального провадження не вказано; *по-друге*, узгодженим з чинною редакцією п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК та ч. 1 ст. 219 КПК. До редакції положень п. 3 ч. 2 ст. 301 КПК також доцільно внести доповнення: закріпити повноваження прокурора «звернутися до суду з <...> клопотанням про закриття кримінального провадження»;

Крім того, доречно врегулювати процесуальний порядок як закінчення досудового розслідування, так і подальшого судового провадження за наявності обставин, передбачених п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК [6, с. 185-191 та ін.].

З метою забезпечення узгодженості з положеннями п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК, *що закріплюють види підсумкових рішень стадії досудового розслідування, які прокурор направляє до суду*, доцільним вбачається внести доповнення до редакції ч. 1 ст. 314 КПК : закріпити, що суд призначає підготовче судове засідання «після отримання <...> клопотання про закриття кримінального провадження <...>» [5, с. 411]. З врахуванням наведеної пропозиції редакція положень ч. 1 ст. 314 КПК буде наступна :

«Після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження, суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження».

Водночас, погоджуючись з думкою О.В. Капліної щодо необхідності максимально чіткого й небагатослівного формулювання нормативних положень [8, с. 173], можемо запропонувати й інший варіант редакції положень ч. 1 ст. 314 КПК: «Після отримання підсумкового рішення стадії досудового розслідування, передбаченого п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК, суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження». Таке формулювання є достатньо лаконічне та змістовне.

Вбачається, що наведені пропозиції щодо вдосконалення окремих положень КПК сприятимуть правовій визначеності в частині врегулювання питання: у зв'язку з надходженням до суду яких видів підсумкових рішень стадії досудового розслідування починається підготовче судове провадження.

Джерела:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 30.10.2024)
3. Мірило правовладдя : Дослідження Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія) від 18.03.2016 р. №711/2013, ухвалено Венеційською комісією на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11-12 березня 2016 р.), схвалено Комітетом міністрів (на рівні їх заступників) на 1263-

му засіданні (6-7 вересня 2016 р.) та Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи на 31-й сесії (19-21 жовтня 2016 р.). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr)

4. Верховенство права : Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія), ухваленої Венеційською Комісією на її 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.) / пер. на укр. С. Головатого. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDLAD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDLAD(2011)003rev-ukr)

5. Гуртієва Л.М. До питання про види підсумкових рішень досудового розслідування (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності). *Права людини в період збройних конфліктів* : Зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, присвяч. 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.) [Електронний ресурс] / Національний університет «Одеська юридична академія»; каф. міжнародного та європейського права НУ «ОЮА» : у 2 т. Одеса, 2022. С. 409-413.

6. Гуртієва Л.М. Закриття кримінального провадження в стадії підготовчого провадження (за деякими підставами). *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.). Електронне видання / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Національний університет

«Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 185-191.

7. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння: Закон України № 2810-IX від 01.12.2022 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2810-20#Text>

8. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : Монографія. Х. : Право, 2008. 296 с.

Ключові слова: підготовче провадження, кримінальне провадження, досудове розслідування, клопотання, юридична визначеність.

МАЛУНЦ А.Е.

Звичаєві норми міжнародного права як об'єкт тлумачення81

ГУРТІЄВА Л.М.

До питання про початок стадії підготовчого провадження за КПК України (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності) 86

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

ДРАКОХРУСТ Т.В.

Співпраця національної поліції України з державними та міжнародними органами в умовах посилення міграційних процесів: виклики, можливості та перспективи розвитку 93

КОЗЛЕНКО П.Ю.

Правова людина за часи російської агресії: наративи емпатії та моральності99

ШИНКАРЬОВ Ю.В.

Окремі питання застосування інституту призначення покарання в умовах воєнного стану 104

КОСТРОМІНА О.Г.

Процесуальні гарантії захисту прав потерпілих від воєнних злочинів: виклики документування та особливості розслідування 109

ГРАБИНСЬКИЙ М.І.

Захист прав людини в концепції перехідного правосуддя 113

КОНОНЕЦЬ О.М., КАЛІНЧУК Д.О.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 123

КОНОНЕЦЬ О.М., МЕЛЬНИК В.І.

Аналіз воєнних злочинів: ретроспектива вчених діянь після повномасштабного вторгнення росії в Україну 128

НЕВАРА Л.М., ПОЛЯНИЦЯ С.Є.

Злочини рф проти українського народу в аспекті порушення заборони катувань 135

БОЛЬШАКОВА О.В.

Трансформація реалізації прав людини в Україні під час воєнного стану 140

NEVARA L.M., ZHYLA I.

Legality of human rights restrictions according to the european convention on human rights during the state of martial on the territory of ukraine 145

МУРЗАНОВСЬКА А.В., ЦИНИК А.І.

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи 150

ЦИБУЛЬСЬКА О.Ю.

Щодо питання правозахисної діяльності в сфері укладення шлюбів громадянами України з іноземцями та їх розірвання157